

Stockholm 2016-10-21

Till Justitiedepartementet
Enheten för immaterialrätt och transporträtt
Ang. remiss 2016-09-20 (Ju2016/0604/L3)

Sveriges Läromedelsförfattares Förbund (SLFF) har genom sitt servicebolag Läromedelsförfattarna i Sverige AB beretts möjlighet att inkomma med remissyttrande på EU-kommissionens förslag till modernisering av EU:s upphovsrättsreglering: KOM (2016) 593 slutlig, KOM (2016) 594 slutlig, KOM (2016) 595 slutlig och KOM (2016) 596 slutlig.

SLFF är huvudorganisation för Sveriges läromedelsförfattare i alla ämnen, för alla målgrupper från förskola till högskola och universitet. Vi är en upphovsmannaorganisation med drygt 1600 medlemmar. Vi bevakar läromedelsförfattarnas rättigheter samt förhandlar och träffar ramavtal. Som huvudorganisation utlöser vi även avtalslicens i enlighet med upphovsrättslagen och är medlemsorganisation i flera kollektiva upphovsrättsliga förvaltningsorganisationer: Administration av litterära rättigheter i Sverige, Bonus Copyright Access och Copyswede.

Upphovsrätt på den digitala inre marknaden

Sveriges Läromedelsförfattares Förbund ställer sig bakom EU-kommissionens målsättning och syfte att se till att EU:s upphovsrättsbestämmelser även i fortsättningen ger en hög skyddsnivå för rättighetshavare på den digitala inre marknaden. Men för att åstadkomma och upprätthålla detta är det viktigt att inte störa marknaden. I kommissionens vilja att beakta användarnas behov, ska även beaktas rättighetshavarnas behov, rätten och möjligheten för rättighetshavarna i den kreativa näringen att konkurrera på lika villkor. Upphovsrättslagstiftningen är en skyddslagstiftning som är till för att skydda rättighetshavare så att det finns ekonomiska möjligheter att även i fortsättningen kunna skapa nya verk.

Att införa nya undantag eller inskränkningar är inte en väg att gå, utan vi förordar istället de nordiska avtalslicenslösningarna som vi har i Sverige och i övriga Norden, enligt de svenska och nordiska upphovsrättslagstiftningarna. Det är välfungerande licenslösningar som även fungerar vid gränsöverskridande nyttjanden.

Vi förutsätter att de gemensamma EU-reglerna är nödvändiga på det sätt att de inte omkullkastar välfungerade nationella avtalsmodeller. Subsidiaritetsprincipen måste respekteras. Avtal mellan rättighetshavare och användare genom kollektiv förvaltning är en fruktbar lösning där parterna gemensamt kommer överens om villkoren.

Ökad tillgång till innehåll i hela EU

Vi delar uppfattningen att det är bra med gränsöverskridande tillgång på upphovsrätt. Den löses bäst via ömsesidighetsavtal och genom att respektera marknadens parter d.v.s. rättighetshavarnas och användarnas rätt och möjlighet att tillsammans komma överens genom breda kollektiva avtalslicenslösningar. Vi delar dock inte kommissionens uppfattning att upphovsrätten skulle vara begränsande territoriell. Det hindrar inte att marknadens parter kan komma överens om en avtalslicens för flera territorier.

Licenser som möjliggör gränsöverskridande tillgång till innehåll, bland annat efter förfrågningar från andra medlemsstater har vi redan i Sverige och i övriga Norden genom avtalslicensordningen i upphovsrättslagen (URL).

Anpassa undantagen till digitala och gränsöverskridande miljöer

Sveriges Läromedelsförfattares Förbund är helt emot att införa fler undantag och inskränkningar i upphovsrättslagen. Det skulle medföra allvarliga konsekvenser för rättighetshavare och användare att avtala om kollektiva lösningar där breda upphovsrättsliga nyttjanden för t.ex. text, musik och bild kommer ifråga.

Vi anser det mycket viktigt att lagstiftningen håller jämna steg med den tekniska utvecklingen men det är viktigt att påtala att upphovsrättslagstiftningen är en skydds- och rättighetslagstiftning för upphovspersonerna och rättighetshavarna. Den utgår från ensamrättigheter som är garant för rätten att själv avgöra vilka förfoganden som det ska träffas avtal om.

Det är därför viktigt att anföra om de möjligheter som faktiskt redan står till buds och som lagstiftaren bjudit genom de positiva förändringar som skedde med anledning av att det så kallade Infosoc-direktivet, 2001/29/EG, som sedan infördes i svensk upphovsrättslagstiftning. Enligt artikel 5 i Infosoc-direktivet beaktadesats 18 anses inte avtalslicenser utgöra inskränkningar i direktivets mening. Avtalslicenser är ett sätt att förvalta rättigheter och ska inte ses som en inskränkning. För att en avtalslicens ska komma i fråga förutsätts att avtal först har träffats om användning av verk. Vi som företrädare och huvudorganisation för läromedelsförfattarna i Sverige har alltid underlättat sådant nyttjande genom att träffa avtal i enlighet med avtalslicensmodellen. Vi är förespråkare av den och ställer oss positiva till att träffa avtal inom nya områden där avtalslicensmodellen kan komma att bli aktuell.

Att författa läromedel tar lång tid. Det kräver många år av forskning och pedagogiskt tänkande innan det blir verklighet av den idé som sedan utmynnar i ett manus och som till sist blir ett färdigt verk. Läromedelsförfattare skriver inte för sig själva utan för auditoriet. Läromedelslitteraturen ska även fungera pedagogiskt annars fyller den inte sin funktion. Didaktiken är mycket viktig. För att känna ett värde och en glädje i författarskapet måste läromedelsförfattare ha rimlig ersättning för sina verk. Ett framtida scenario med en svag och urvattnad upphovsrätt – till exempel genom att ett antal ytterligare undantag och inskränkningar i ensamrätten införs för olika användare och mediekonsumenters intressen – innebär att varken författare eller förlag längre kommer att vara intresserade av att lägga ned tid och pengar på att författa och ge ut läromedel, en utveckling som inte kommer att vara till gagn för det europeiska kunskapsområdet. Snarare tvärt om.

Vi är förespråkare av den nordiska avtalslicensmodellen och på undervisningsområdet fyller den en stor funktion. För att kunna bedriva en fullgod undervisning krävs att lärare har tillgång till bra läromedel och att det ges möjlighet att komplettera genom ett kopieringsförfarande genom exempelvis avtalslicens på utbildningsområdet. Att som kommissionen skriver *vidta åtgärder för att se till att EU-ramen om undantag har tillgång till kunskap, utbildning och forskning är verkningsfull i den digitala tidsåldern och över gränserna* genom att införa tvingande undantag är inte ett alternativ enligt vår uppfattning.

Infosoc-direktivet angav också mycket tydligt i beaktandesats nr 18 att direktivet inte ska påverka bestämmelser i medlemsstaterna när det gäller förvaltning av rättigheter såsom kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan. När det gäller avtalslicensen för undervisningsändamål hanterar marknadens parter detta alldeles utomordentligt bra genom att träffa avtal som har sin grund i en långvarig avtalsrelation.

En väl fungerande marknadsplats för upphovsrätt

Sveriges Läromedelsförfattares Förbund välkomnar kommissionens initiativ att se till att uphovspersoner och utövande konstnärer har rätt stöd och förutsättningar för att kunna hävda sina rättigheter i ersättningssammanhang för uphovsrättsligt skyddade verk för användning online.

Ett effektivt och balanserat system för kontroll av efterlevnaden

Sveriges Läromedelsförfattares Förbund välkomnar att kommissionen sett över den rättsliga ramen för kontroll av att bestämmelserna om immateriella rättigheter efterlevs, inklusive uphovsrätten. Finns behov av att förtydliga reglerna för att identifiera aktörer som överträder bestämmelserna så ska detta göras. Efterlevnaden av uphovsrätten är mycket viktig att upprätthålla.

En långsiktig version

Sveriges Läromedelsförfattares Förbund instämmer till fullo i att uphovsrätten kommer att fortsätta vara viktig för ekonomi, samhälle och kultur på lång sikt.

Nedan följer våra synpunkter på KOM (2016) 593 slutlig

Avdelning II Åtgärder för att anpassa undantag och inskränkningar till en digital och gränsöverskridande miljö

Artikel 4

Användning av verk och andra alster i digital och gränsöverskridande undervisningsverksamhet

Vi avstyrker förslaget med hänvisning till ovan beskrivna skäl. Det vore förödande att föregripa det redan välfungerande avtalslicenssystem på området som finns här i Sverige och i övriga Norden. Avtalsmarknadens parter, det vill säga rättsinnehavare och användare, är bäst skickade att träffa avtal på detta område.

Artikel 5

Bevarande av kulturarvet

Bevarande av kulturarvsinstitutioner regleras redan i svensk rätt enligt 16 § URL, även enligt avtalslicensordningen i 42 d § samma lag.

Artikel 6

Gemensamma bestämmelser

Här finns behov av hänvisning till det så kallade trestegstestet.

Avdelning III
Åtgärder för att förbättra licensieringspraxis och
säkerställa bredare tillgång till innehåll

Kapitel 1
Utgångna verk

Artikel 7

Kulturarvsinstitutionernas användning av utgångna verk

När ett läromedel är utgången har rättigheterna återgått till upphovsmannen. I svensk rätt finns avtalslicensregleringen i § 42 d URL som sedan år 2005 möjliggör för rättsinnehavare och användare om avtalsträffande på området.

Artikel 8

Gränsöverskridande användning

Det svenska språket tillsammans med övriga språk i Norden är minoritetsspråk. Vi är principiellt emot att införa nya undantag och inskränkningar i upphovsmannens ensamrätt. Vi förespråkar istället ömsesidighetsavtal mellan länder eller som i Norden möjlighet att lösa sakfrågan genom avtalslicens.

Avdelning IV
Åtgärder för att uppnå en välfungerande
marknadsplats för upphovsrätt

Kapitel 1
Rättigheter i publikationer

Artikel 11

Skydd av presspublikationer vid digital användning

Det är visserligen bra att vid behov ge förstärkt skydd i lag, vilket i det här fallet torde medföra bättre möjligheter och förutsättningar för utgivare av presspublikationer att förhandla om rättigheter med IT-leverantörer och andra internetaktörer. Det finns dock en hel del juridiska frågeställningar i artikeln som först behöver klargöras i så fall.

Artikel 12

Krav på särskild ersättning

Vi ser inget egentligt behov av att införa dylik reglering i lag då den ändå vid behov löses bäst mellan parterna. En reglering är inte tvingande för medlemsstaterna.

Kapitel 2

Viss användning av skyddat innehåll via nättjänster

Artikel 13

Användning av skyddat innehåll via leverantörer av informationssamhällets tjänster som lagrar och ger tillgång till stora mängder verk och andra alster som laddats upp av deras användare

Vi välkomnar förslaget och tillstyrker således detta. Dock är det viktigt att se till att lagreglerna blir tvingande för att uppnå den effekt som förslaget vill tillse.

Kapitel 3

Skälig ersättning i upphovsmäns och utövande konstnärers avtal

Vi välkomnar att EU-kommissionen nu tydligt förstått om den obalans som råder på den upphovsrättsliga avtalsmarknaden för upphovsmän och utövande konstnärer. Det är positivt att kommissionen visar väg genom att i kapitel 3 explicit formulera om skälig ersättning i avtal.

Artikel 14

Transparenskrav

Vi välkomnar förslaget och tillstyrker denna reglering.

Artikel 15

Avtalsanpassningsmekanism

Vi välkomnar förslaget och tillstyrker denna reglering.

Artikel 16

Tvistlösningsmekanism

Vi välkomnar förslaget och tillstyrker denna reglering.

Marrakechfördraget **Om inskränkningar i upphovsrätten till förmån för personer med synnedsättning**

Förfoganden till förmån för personer med funktionshinder – bakgrund till hur vi bedömer att den svenska lagstiftningen i 17 § URL fungerar i praktiken.

Vår uppfattning har alltid varit tydlig i sakfrågan om funktionshindrades rätt att ta del av upphovsrättsligt skyddade verk på det sätt som krävs och behövs. Det är viktigt för kunskapssamhället i stort. När inskränkningen i 17 § URL utvidgades i samband med lagförändringarna år 2005 innebar detta ett stort ingrepp i upphovsmannens ensamrätt. De föreslagna utvidgningarna gällde framställningssätt såväl som verkskategorier, dessutom kom gruppen funktionshindrade att utvidgas.

I samband med vårt remissyttrande år 2003 på Infosoc-direktivet 2001/29/EG kommenterade vi problematiken med att kategorin funktionshinder inte var klart avgränsad. Om alla personer med lässvårigheter skulle inräknas uppgick omfattningen av åtminstone till då 25 procent av befolkningen, enligt de uppskattningar som Förbundet Funktionshindrade Med Läs- och Skrivsvårigheter (FMLS) gjort. Skulle hela den kategorin använda sig av sina föreslagna möjligheter vore detta till förfång för författarna såvida de inte på rimligt sätt kompenseras. Det mest oroväckande tillkom, enligt vår mening, att möjligheterna till missbruk av tillgängligheten var uppenbar utan att svårligen kunna kontrolleras, stävjas eller sanktioneras. Det har nu gått drygt 11 år sedan inskränkningen i 17 § URL utvidgades och antalet talboksframställare har ökat enormt. Detta har fört med sig svårigheter för den enskilde upphovsmannen att ha kontroll över sina verk.

I 17 § tredje stycket anges att de förfoganden som tillåts inte får ske i förvärvssyfte. Det tydliggörs också i regeringens proposition 2004/2005:110 sidorna 388-389 att *det är den som ansvarar för själva förfogandet som inte får göra förfogandet i förvärvssyfte*. Detta gäller både de relevanta aktörerna, i första stycket som andra stycket i 17 § URL.

Vidare formuleras också i regeringens proposition 2004/2005:110 sidan 389 att: *Begreppet innebär bl.a. att vinstdrivande bolag inte kan komma i fråga för ett tillstånd enligt paragrafens andra stycke annat än i undantagsfall*. Med denna formulering, sett ur perspektivet att tillståndsgivningen ökat kraftigt de senaste åren, är det ett absolut krav att behålla tillståndskravet. Det är en garanti för att reglerna angående upphovsrätten efterlevs. Det är därför även ett absolut krav att upphovsmännen alltid ska underrättas och meddelas vid nyttjanden med anledning av 17 §, då dessa utgör inskränkningar i ensamrätten.

I 17 § fjärde stycket infördes i 2005 års lagtext en tvångslicens. Sidan 389 i regeringens proposition 2004/05:110, *Upphovsmannen har rätt till ersättning i de fall exemplar sprids eller verk överförs till personer med funktionshinder på ett sådant sätt att den funktionshindrade får behålla ett exemplar av verket. För sådana bibliotek och organisationer som givits ett särskilt tillstånd av regeringen gäller ersättningsskyldighet oavsett hur stor mängd som överlåts eller överförs.*

Sveriges Läromedelsförfattares Förbund vill framhålla att vi är huvudorganisation för alla upphovsmän som är läromedelsförfattare och vi är sålunda avtalspart på detta område. Vi upplever att fjärde stycket föranlett en hel del frågor. Vi menar att lagstiftaren lagt tonvikt på spridningen och överföringen i sig, *inte* huruvida den funktionshindrade fått behålla ett exemplar eller inte. En avtalspart ska därmed inte kunna frånsäga sig ansvar om ersättning till en upphovsman med att hävda att den funktionshindrade aldrig får behålla ett exemplar och att allt som överlåts och överförs endast är för utlåning. Lagstiftaren säger också att det endast är i undantagsfall som ersättning inte ska betalas, vidare att ersättningen till upphovsmannen skall bestämmas till ett skäligt belopp. Vi vill med detta också visa på de svårigheter som uppstår om inte kontroll- och sanktionsmöjligheter finns.

Med anledning av fjärde stycket förespråkas istället en avtalslicensordning där vi som avtalspart tillsammans med andra upphovsmannaorganisationer ges möjlighet att definiera nyttjanden genom tydliga avgränsningar i avtal. Under rättelseskyldighet för den som utnyttjar verk är ett absolut krav.

Stockholm som ovan

Wiwi Ahlberg
Förbundsordförande

Jenny Lundström
Förbundsdirektör